

**Daniel (*Dama dama* L., 1785)
w krajobrazie współczesnej Polski”**

**Puszczykowo
17-18 listopad 2010r.**

Program

Streszczenia



**Wydział Leśny Uniwersytet Przyrodniczy
w Poznaniu**



**Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
w Poznaniu**

Program konferencji

„Daniel (*Dama dama* L., 1785) w krajobrazie współczesnej Polski”
Puszczykowo 17-18 listopad 2010r.

Leśny Ośrodek Szkoleniowy w Puszczykowie, ul. Wodniczki 3, tel.: 61 819 46 47

Program konferencji

17 listopad

11⁰⁰ – 14⁰⁰ – rejestracja uczestników i zakwaterowanie

13⁰⁰ – obiad

14⁰⁰ rozpoczęcie konferencji.

prof. dr hab. Łabudzki Lesław (KŁiOL WL Poznań)

Słowo wstępne

14¹⁵ sesja referatowa (moderator: Łabudzki Lesław)

Budny Maciej (Stacja Badawcza PZŁ w Czempiniu)

Liczebność i pozyskanie daniela w Polsce

14⁴⁰

Błaszczuk Jan (DGLP)

Gospodarowanie populacjami daniela w Ośrodkach Hodowli Zwierzyny

Lasów Państwowych

15⁰⁵

Wasilewski Roman (RDLP w Gdańsku)

Dynamika liczebności i struktura populacji daniela (*Dama dama*) na terenie Regionalnej

Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku

15³⁰

Beszterda Piotr (RDLP w Toruniu)

Aktualna sytuacja populacji daniela w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toru

niu

15⁵⁵ – 16³⁰ – przerwa na kawę



„Daniel (*Dama dama* L., 1785) w krajobrazie współczesnej Polski”
Puszczykowo 17-18 listopad 2010r.

- 16³⁰ sesja referatowa (moderator: Grygier Piotr)
Piskonowicz Henryk (RDLP w Poznaniu)
Rozmieszczenie, liczebność i pozyskanie daniela na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu
- 16⁵⁵
Olejniczak Krzysztof (Nadleśnictwo Brzeziny)
Jakość osobnicza daniela (*Dama dama*) na podstawie masy i zmienności poroża
- 17²⁰
Wajdzik Marek (UR Kraków)
Daniel na terenie Puszczy Dulowskiej
- 17⁴⁵
Pudełko Marek (IBL)
Wpływ danieli pochodzących z hodowli zamkniętej w Nadleśnictwie Brzeziny na jakość osobniczą i strukturę genetyczną populacji tego gatunku w miejscu ich wsiedlenia
- 18¹⁰
Glezer Leszek (PZBHJ)
Hodowla zarodowa danieli w Pławinie
- 18³⁵
Karwała Andrzej (PZBHJ)
Polski Związek Branżowy Hodowców Jeleniowatych - stan obecny
- 19⁰⁰ zakończenie obrad
- 19³⁰ – uroczysta kolacja



„Daniel (*Dama dama* L., 1785) w krajobrazie współczesnej Polski”
Puszczykowo 17-18 listopad 2010r.

18 listopad

7³⁰ – 8³⁰ – śniadanie

8³⁰ sesja referatowa (moderator: Skorupski Maciej)

Kasprzyk Jarosław (RDLP w Poznaniu)

Daniel w wieloletnich łowieckich planach hodowlanych

8⁵⁵

Kiełczyński Czesław

Daniel w V rejonie hodowlanym – Grodzisk

9²⁰

Karetko Artur (Nadleśnictwo Dąbrowa)

Charakterystyka populacji daniela w Nadleśnictwie Dąbrowa

9⁴⁵

Kamieniarz Robert (KłiOL WL Poznań, Stacja Badawcza PZŁ w Czempiniu)

Daniele w krajobrazie rolniczym - na przykładzie populacji z okolic Czempinia (Wielkopolska)

10¹⁰

Górecki Grzegorz (KłiOL WL Poznań)

Jakość osobnicza daniela z OHZ Zielonka

10³⁰ - 11⁰⁰ – przerwa na kawę

11⁰⁰ sesja referatowa (moderator: Skorupski Maciej)

Olejniczak Krzysztof (Nadleśnictwo Brzeziny)

Potencjał rozrodczy samic daniela (*Dama dama*)

11²⁵

Sobalak Tomasz (Nadleśnictwo Łopuchówko)

Deformacje poroży daniela

11⁵⁰

Czerniak Andrzej (KIL WL Poznań)

Drogowe przejścia dla zwierzyny

12¹⁵

podsumowanie i zakończenie konferencji

12³⁰ – obiad



Streszczenia referatów

Gospodarowanie populacjami danieli w Ośrodkach Hodowli Zwierzyny Lasów Państwowych

Jan Błaszczyk
Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych

Populacje danieli bytujące w Ośrodkach Hodowli Zwierzyny Lasów Państwowych wytworzyły się głównie w drodze migracji zwierząt z hodowli przypałacowych i tzw. zwierzynców, zakładanych w Polsce na przełomie XIX i XX wieku (Kup, Turawa, Krotoszyn, Kluczbork, Podanin, Złotów i in.). Na bazie tych populacji daniel rozprzestrzenił się, poprzez naturalną migrację lub celowe przesiedlenia na inne obwody łowieckie, w tym OHZ-ty Lasów Państwowych. Najstarsze populacje danieli występują na terenie Ośrodków Hodowli Zwierzyny pozostających w zarządzie następujących nadleśnictw: Kluczbork, Kup, Turawa, Krotoszyn, Podanin. Najliczniejsze populacje występują w następujących OHZ-tach: Dąbrowa (770 szt.), Podanin (527 szt.), Krotoszyn (530 szt.). W 14 Ośrodkach Hodowli populacja danieli utrzymuje się na poziomie powyżej 100 sztuk. W pozostałych ośrodkach hodowli zwierzyny LP występują populacje mniej liczne, powstałe w wyniku wsiedleń z lat 60-tych i 70-tych, a także z wsiedleń prowadzonych po roku 2000. Populacje te, prawie w każdym przypadku są w fazie wzrostowej (zwiększają swoją liczebność).

W latach 2000 – 2010 populacja danieli w OHZ LP zwiększyła swoją liczebność dwukrotnie – z 2 757 szt. w roku 2000 do 5 776 szt. w roku 2010.

W roku 2004, w trosce o wzbogacenie puli genowej lokalnych populacji utworzono na terenie Nadleśnictwa Brzeziny (RDLP Łódź) zagrodową hodowlę danieli, do której sprowadzono daniela z Węgier (Gyula) i Słowacji (Palarikovo). W roku 2006 rozpoczęto w tej hodowli odłowy zasilając inne OHZ LP. Dotychczas przesiedlono około 120 sztuk.

Gospodarowanie populacją daniela niesie za sobą wiele zagrożeń natury biologicznej i ekologicznej (wąska pula genowa, przegęszczenie lokalnej populacji, zasiedlanie łowisk osobnikami z hodowli fermowych). Aby im przeciwdziałać Lasy Państwowe planują na terenie OHZ-tów szereg działań hodowlanych, które zostaną omówione w prezentacji.

Dynamika liczebności i struktura populacji danieli (*Dama dama*) na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Gdańsku

Marek Kowalewski, Roman Wasilewski

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Gdańsku

Celem pracy było zestawienie i przedstawienie wyników terenowych dotyczących liczebności i struktury populacji danieli (*Dama dama*) na terenie RDLP w Gdańsku. Zestawienie wyników oparto na materiałach pochodzących z nadleśnictw z terenu tutejszej dyrekcji dotyczących: liczebności populacji, struktury płciowej, pozyskania łowieckiego według rocznych planów łowieckich, średnich mas tusz i średniej masy poroża. Omawiany obszar obejmuje 304 tys. ha, położony jest w dwóch krainach przyrodniczo – leśnych: I Bałtyckiej z dzielnicami Pasa Nadmorskiego, Pobrzeża Słowińskiego, Pojezierza Drawsko-Kaszubskiego, Żuław Wiślanych, Elbląsko – Warmińską, Pojezierza Ławsko – Brodnickiego oraz III Krainy Wielkopolsko – Pomorskiej z dzielnicą Borów Tucholskich. Udział siedlisk lasów mieszanych i lasów wynosi 51% a siedliska borowe stanowią 45%. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna (*Pinus sylvestris*), która zajmuje 68% powierzchni lasów, następnie buk (*Fagus sylvatica*) 13%, dąb (*Quercus* sp.) i pozostałe liściaste zajmują powierzchnię około 13%. Administracyjnie w skład dyrekcji wchodzi 15 nadleśnictw, w tym daniel występuje w 7 jednostkach w ilości 901 szt., przy strukturze płci 1: 1, 4 na korzyść łań. Liczebność danieli w latach 1948 – 2008 systematycznie wzrastała od 28 szt. w roku 1948 do 901 szt. w roku 2009 (w minionym okresie była prowadzona reintrodukcja gatunku). Największe zagęszczenie populacji daniela występuje w Nadleśnictwie Wejherowo w ilości 6, 6 szt./ 1 000 ha lasu. Najbardziej intensywne pozyskanie danieli miało miejsce w sezonie 2004/05 i wynosiło 115 szt. Największą średnią masę tusz liczoną z trzech sezonów łowieckich osiągnęło Nadleśnictwo Kwidzyn, 60 kg dla byków i 39 kg dla łań. Również to nadleśnictwo w analogicznym okresie osiągnęło największą średnią masę poroża – 2,20 kg.

Daniel jest gatunkiem plastycznym, dobrze się aklimatyzuje, dobrze znosi antropopresję i dlatego wzrasta jego liczebność. Jest gatunkiem poszukiwanym przez myśliwych w turystyce łowieckiej, jest również alternatywą dla jelenia europejskiego w obwodach, gdzie panuje duży ruch turystyczny.

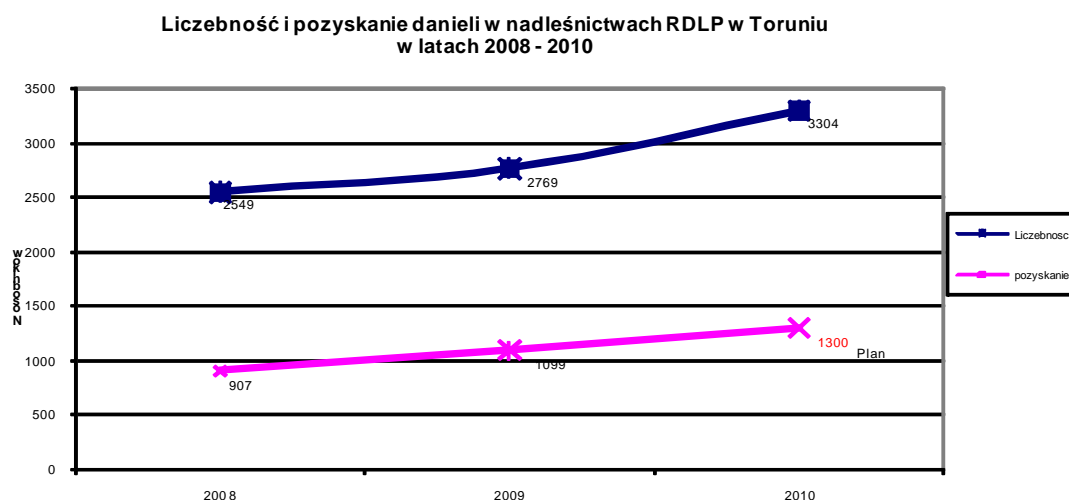
Aktualna sytuacja populacji daniela w Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu

Piotr Beszterda
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu

W ostatnich 20 latach leśnicy i myśliwi zauważyli wyraźny wzrost liczebności populacji daniela. Z naukowego punktu widzenia można mieć pewne zastrzeżenia, co do wiarygodności metod oceny liczebności populacji, które służą do planowania użytkowania łowieckiego omawianego gatunku.

W praktyce łowieckiej, w odniesieniu do daniela, stosowane są obecnie zbliżone wskaźniki określania przyrostu zrealizowanego jak dla jelenia. Na ich podstawie określa się wskaźniki użytkowania łowieckiego gatunku. Praktycy upatrują w tym sposobie gospodarowania, jak i sprzyjających warunkach biotopowych, powodów wzrostu liczebności populacji daniela.

RDLP w Toruniu nadzoruje działalność 27 nadleśnictw, głównie w województwie kujawsko-pomorskim oraz pomorskim. W 13 nadleśnictwach daniela egzystują w oparciu różne konfiguracje biotopów leśnych i polnych. Kilka parametrów populacyjnych z lat 2008-2010 ujętych „globalnie” (ryc. 1) może być zachętą dla praktyków jak i naukowców by w przyszłości zanalizować szczegółowo populacje egzystujące w poszczególnych nadleśnictwach. Wielkość populacji daniela ma duże znaczenie w odniesieniu do wielkości populacji jelenia (stabilnej lub w regresji w zależności od nadleśnictwa). Również nie bez znaczenia jest dla podstawowych funkcji gospodarki leśnej, gdzie trwałość drzewostanów jest zawsze wartością priorytetową.



Rozmieszczenie, liczebność oraz pozyskanie danieli na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu

Henryk Piskonowicz
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu

Na przełomie XIX i XX wieku rozpoczął się systematyczny wzrost pogłowia daniela w Polsce. Jego liczebność w 2000 r. wynosiła – 9 050 sztuk, w 2005 r. – 13 115 sztuk, a w roku 2009 – 20 667 sztuk. Znaczna część krajowej populacji daniela występuje w obwodach łowieckich Wielkopolski, w tym na terenie działania Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu. Wielu autorów od dawna wskazywało, że warunki przyrodnicze na terenie RDLP Poznań są odpowiednie dla hodowli danieli.

W 1979 roku, tereny dziewięciu nadleśnictw wchodzących w skład Poznańskiej Dyrekcji Lasów Państwowych, zamieszkiwało ok. 600 osobników tego gatunku. Najliczniejsze populacje występowały w nadleśnictwach: Krotoszyn (111 szt.), Łopuchówko, Gniezno, Antonin, Oborniki (22 szt.). Mniejsze stany danieli wykazywano w Nadleśnictwie Jarocin, Babki, Grodzisk. W rzeczywistości, nie licząc LZD Zielonka, areał ich występowania ograniczał się wówczas do 24 leśnictw wchodzących w skład w/w nadleśnictw (Łabudzki 1979). W 1995 roku stan daniela wynosił blisko 1 500 osobników. Nastąpiło rozprzestrzenienie się populacji daniela na tereny dotychczas niezajmowane przez ten gatunek. Tylko w trzech nadleśnictwach daniela nie występowały tj. Grodziec, Kalisz i Turek. W 2010 roku, w rocznych planach hodowlanych wykazano stan daniela w liczbie - przekraczającej 6 000 sztuk. Notowany jest już w 24 nadleśnictwach RDLP w Poznaniu. W okresie od 1995r. do 2009 r. liczebność daniela wzrosła o 4 865 sztuk, co oznacza, że średnio, w każdym kolejnym sezonie populacja rosła o 300 szt. Jednocześnie, systematycznie rosło pozyskanie danieli. W tym okresie odstrzelono 1 0257 sztuk danieli. W sezonie 1995/96 pozyskano - 415szt, a w sezonie 2009/2010 r. - 1 298 szt. Stąd wynika, że średnio w minionym piętnastoleciu roczny przyrost pozyskiwanych danieli wynosił 59 sztuk. Istotny wpływ na wzrost populacji miały wsiedlenia danieli w latach 1997 – 2009, kiedy wprowadzono do łowisk 451 zakupionych osobników, a dotyczyło to 48 obwodów łowieckich (75 wsiedleń).

Jakość osobnicza samców daniela (*Dama dama*) na podstawie masy i zmienności poroża

Krzysztof Olejniczak
Nadleśnictwo Brzeziny, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi

W marcu 2004 roku z dwóch najlepszych populacji daniela europejskiego (*Dama dama*) w Europie, z Węgier i ze Słowacji sprowadzono 110 osobników na teren Nadleśnictwa Brzeziny. Nadleśnictwo to położone jest w centralnej Polsce, na terenie województwa łódzkiego, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi. Zwierzęta przywiezione i wypuszczone, były oznakowane na trwałe kolczykami i szczegółowo opisane. Zagroda, w której przebywają daniela to 663,06 ha powierzchni, w tym: 579,17 ha powierzchni leśnej i 83,89 ha pow. nieleśnej.

Celem badań było określenie wartości poroża daniela z badanego terenu, oraz ustalenie optymalnego wieku rozwoju poroża samców daniela. Badaniami objęto samce powyżej 3 roku życia. Ewidencjonowanym samcom w latach 2006 – 2009 dokonano pomiaru masy, kształtu i wartości poroża zgodnie z formułą wyceny CIC.

Wyniki pokazują, że już średnia wartość punktowa wyceny poroża 6 letniego, daniela pochodzącego z terenu badań, posiada wartość na poziomie medalowym – brąz, a u starszych srebrny i złoty - widać ścisłą zależność pomiędzy wielkością i jakością poroża, a wiekiem samca.

Materiały prezentowane na konferencji pochodzą z przygotowywanej pracy doktorskiej.

Autor; Krzysztof Olejniczak „Demografia populacji daniela w hodowli zagrodowej”

Daniel na terenie Puszczy Dulowskiej

Marek Wajdzik¹, Tadeusz Kubacki¹, Zbigniew Banaszewski²

¹ Katedra Dziedzictwa Przyrodniczo-Kulturowego, Ekologii Zwierząt i Łowiectwa, UR Kraków

² Nadleśnictwo Chrzanów, RDLP Katowice

Do Puszczy Dulowskiej daniel został sprowadzony z Wielkopolski (najprawdopodobniej z OHZ Zielonka) w 1989 roku, kiedy to do 120 ha zagrody wpuszczono 11 osobników, w tym 2 byki i 9 łań. W celu „odświeżenia krwi” w latach 1997 – 1999 do zagrody wpuszczono jeszcze 2 byki i 2 łanie pochodzące z Cieszyna. Osobniki introdukowane w zagrodzie zaaklimatyzowały się bardzo szybko, o czym świadczą pierwsze wycielenia zaobserwowane już pierwszej wiosny. Początkowo wyhodowane w zagrodzie osobniki po odłowieniu wsiedlano w otwarte łowiska Śląska i Małopolski, a od sezonu 1989/1999 na terenie puszczy daniel uzyskał statut zwierzęcia łownego.

Od kilkunastu lat populacja daniela na terenie Puszczy Dulowskiej utrzymywana jest na poziomie około 30 – 50 osobników (inwentaryzacja wiosenna), a corocznie do pozyskania przeznaczają się od 8 do 14 osobników.

W ostatnich latach odnotowano wyraźny wzrost jakości osobniczej pozyskiwanych zwierząt i to zarówno byków (pod względem masy tuszy i masy trofeum) jak i łań oraz cieląt (masa tuszy). W zależności od sezonu łowieckiego i klasy wieku masy pozyskanych trofeów zawierały się w przedziałach: 0,5 – 0,68 kg w I klasie wieku, 0,94 – 2,49 w klasie II oraz 2,04 – 3,03 kg u byków najstarszych. Z kolei średnia masy tusz byków wahały się od 33,5 do 37 kg u byków najmłodszych, 38,5 – 60 kg w II klasie wieku oraz między 48, a 61,5 kg u byków najstarszych. Średnie masy tusz łań danieli zawierały się w przedziale 21,5 – 28,5 kg, a cieląt 12 – 18,5 kg. Spośród pozyskanych byków w III klasie wieku (12 os.) aż trzy osobniki nosiły medalowe łopaty (2 złotomedalowe, 1 brązowomedalowe).

Wpływ danieli pochodzących z hodowli zamkniętej w Nadleśnictwie Brzeziny na jakość osobniczą i strukturę genetyczną populacji tego gatunku w miejscach ich wsiedlenia

Marek Pudełko, Jakub Borkowski, Ewa Chećko,
Zakład Ekologii Lasu, Instytut Badawczy Leśnictwa

Daniele dzięki wysokiej zdolności aklimatyzacyjnej oraz plastyczności ekologicznej są powszechnie uznawane za gatunek alternatywny dla naszych rodzimych jeleniowatych – jelenia i sarny. Z łowieckiego punktu widzenia daniel jest bardzo interesującym gatunkiem zwierzyny, ze względu na wartościową dziczyznę, znaczną plastyczność ekologiczną oraz atrakcyjne trofeum. W związku z tym w Ośrodkach Hodowli Zwierzyny zarządzanych przez Lasy Państwowe rozpoczęto intensywną hodowlę zagrodową w celu dalszych introdukcji tego gatunku. W tym celu sprowadzono 120 danieli z Węgier i Słowacji i wypuszczono do zagrody leśnej znajdującej się w Nadleśnictwie Brzeziny RDLP Łódź. Daniele te stanowią stado podstawowe, natomiast młódzież ma służyć jako materiał do wsiedleń w miejscach, w których daniele już występują. Daniele tworzące stado podstawowe charakteryzują się doskonałymi cechami osobniczymi. Zgodnie z ogólnie panującym poglądem daniele wolno żyjące, tworzące odizolowane populacje są silnie ze sobą spokrewnione, co w konsekwencji prowadzi do pogorszenia cech genotypowych. W związku z tym postanowiono sprawdzić, czy poprzez dosiedlenie danieli z zewnątrz, charakteryzujących się pożądanymi cechami genotypowymi, można wpłynąć na zwiększenie zróżnicowania puli genowej, a co za tym idzie – poprawę jakości osobniczej istniejącej populacji. Zimą 2005/2006 roku dokonano wsiedlenia 20 osobników do istniejącej już wcześniej populacji danieli w nadleśnictwie Poddębice. Wsiedlone daniele pochodziły z wspomnianej zagrody w Nadleśnictwie Brzeziny, RDLP Łódź. Zarówno z osobników przesiedlanych jak i odłowionych w terenie badań pobrano materiał do określenia zróżnicowania genetycznego tych dwu populacji. Materiał genetyczny pobrano też z danieli w Nadleśnictwie Świebodzin (RDLP Zielona Góra). Zróżnicowanie genetyczne pomiędzy populacjami zostało określone indeksem fiksacji F_{ST} . Przedstawione wyniki potwierdzają fakt, że populacja danieli jest słabo zróżnicowana genetycznie.

Instytut Badawczy Leśnictwa prowadził w latach poprzednich (1998 – 2002) badania nad wykorzystaniem środowiska, wielkością arealów osobniczych, aktywnością oraz dietą danieli w warunkach lasów zagospodarowanych. Obecnie na terenie Nadleśnictwa Rudy Raciborskie (RDLP Katowice) prowadzone są badania telemetryczne dotyczące wykorzystania przestrzeni przez daniele zaopatrzone w nadajniki GPS.

Polski Związek Branżowy Hodowców Jeleniowatych - stan obecny

Andrzej Karwala
Polski Związek Branżowy Hodowców Jeleniowatych

Hodowla fermowa zwierząt jeleniowatych rozpoczęła się na świecie około 30 lat temu to znaczy w latach 70 -tych XX wieku. Nikt wtedy nie przypuszczał, że będzie to jedna z najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi rolnictwa alternatywnego na świecie. Dzisiaj na świecie, populacja zwierząt jeleniowatych hodowanych na fermach liczona jest w milionach sztuk. W Europie przodują nasi zachodni sąsiedzi Niemcy. Pozostałe kraje europejskie mają na swoim terenie hodowle od kilku do kilkudziesięciu tysięcy sztuk tych zwierząt. Polska na tle innych państw europejskich nie wygląda imponująco, chociaż biorąc pod uwagę bardzo późne rozpoczęcie hodowli w stosunku do innych państw Unii Europejskiej na chwilę obecną, nie jest najgorzej.

Dopiero W 1997 roku grupa osób tzw. założycieli postawiła sobie za cel doprowadzenie do prawnego zalegalizowania w Polsce hodowli zwierząt jeleniowatych utrzymywanych w warunkach fermowych. Byli to pracownicy naukowcy PAN, Akademii Rolniczych, Ośrodków Naukowo Badawczych, lekarze weterynarii, hodowcy praktycy, leśnicy a także myśliwi inni pasjonaci. W 1998 roku komitet założycielski Polskiego Związku Hodowców Jeleniowatych zarejestrował w Sądzie Rejestrowym KRS w Warszawie stowarzyszenie.

Doprowadzenie do uchwalenia przez Sejm RP znowelizowanej ustawy weterynaryjnej "o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz inspekcji weterynaryjnej" i drugiej ustawy "o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich" zmieniło sytuację prawną zwierząt hodowanych na fermach. W przepisach tych umocowane zostały zapisy klasyfikujące jelenie i daniele hodowane na fermach jako zwierzęta gospodarskie. Ustawy te zostały podpisane przez Prezydenta RP w 2002 r. Od tej pory można uznać działalność rolniczą o nazwie fermowa hodowla zwierząt jeleniowatych za prawnie dostępną każdemu potencjalnie zainteresowanemu hodowcy.

Referat przybliży słuchaczom działalność statutową Związku, stan organizacyjny, liczebność i rozmieszczenie ferm. Istniejące trendy, .problemy i osiągnięcia hodowców jeleniowatych.

Daniel w wieloletnich łowieckich planach hodowlanych

Jarosław Kasprzyk
Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu

Głównym celem powstania łowieckich rejonów hodowlanych od samego początku było wdrożenie do realizacji zasady wielkoobszarowego planowania w gospodarce łowieckiej. Podczas tworzenia łowieckich rejonów hodowlanych kierowano się zasadą, iż powinny one obejmować całoroczne arealy bytowania lokalnych populacji zwierzyny grubej, a zwłaszcza jelenia, daniela i dzika. Utrzymano także zasadę, że obwody łowieckie całą powierzchnią wchodziły tylko do jednego łowieckiego rejonu hodowlanego oraz, aby granica RDLP niekoniecznie wyznaczała granicę łowieckiego rejonu hodowlanego.

Na terenie Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Poznaniu pierwsze rejony powstały już 1995 roku (jeszcze przed uchwaleniem nowej ustawy Prawo Łowieckie z dnia 13.10.1995r.) wtedy wyznaczono sześć łowieckich rejonów hodowlanych (I–VI), pozostałe cztery (VII – X) powstały w roku 1997. Każdy rejon otrzymał własny numer, oraz nazwę wywodzącą się od wiodącego nadleśnictwa.

Dla każdego rejonu z terenu RDLP w Poznaniu Dyrektor regionalnej dyrekcji, po uprzednim uzgodnieniu z właściwym Marszałkiem Województwa i Polskim Związkiem Łowieckim sporządził wieloletnie łowieckie plany hodowlane; pierwsze - na okres od 1998 do 2007, czyli na dziewięć lat – co było zgodnie z dyspozycją zawartą w Rozporządzeniu Ministra Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, oraz obecnie obowiązujące na okres 10-letni tj. od 1.04.2007r. do 31.03.2017r.

Wieloletnie łowieckie plany hodowlane zawierają między innymi, wyjściowe stany inwentaryzacyjne zwierzyny z początku okresu obowiązywania oraz docelowe liczebności zwierzyny na koniec okresu.

W wieloletnich łowieckich planach hodowlanych sporządzonych na lata 1998-2007 (które już wyekspirowały) stan docelowy daniela – do osiągnięcia w 2007r. dla wszystkich łowieckich rejonów hodowlanych z terenu RDLP w Poznaniu zakładany był na poziomie 2 500 szt. Stan osiągnięty na koniec obowiązywania planów w 2007r. wyniósł 4300 szt., to znaczy, że był wyższy o blisko 72% od zakładanego. Liczebność ta została przyjęta jako wartość wyjściowa do obecnie obowiązujących WŁPH na lata 2007-2017. Docelowo zaplanowano osiągnięcie w 2017r. liczebności lokalnych populacji daniela z terenu tutejszej dyrekcji na poziomie 5 600szt.

Daniel w V Rejonie hodowlanym – Grodzisk

Czesław Kiełczyński

Katedra Łowiectwa i Ochrony Lasu, Wydział Leśny, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

V Rejon hodowlany „Grodzisk” obejmuje wszystkie obwody łowieckie położone na terenie nadleśnictwa Grodzisk (nr 219÷227, 229÷231, 341, 343÷346, 350), z terenu nadleśnictwa Konstantynowo obwody 198, 228 i 342 oraz z nadleśnictwa Kościan obwody o numerach 347, 348, 349 i 351. Łącznie są to 23 obwody łowieckie o powierzchni użytkowej ok. 110,3 tys. ha w tym ok. 30 tys. ha lasu. W ostatnim dziesięcioleciu (1999/2000-2008/2009) liczebność daniela na terenie nadleśnictwa Grodzisk wzrosła od 203 osobników do 545 osobników – do poziomu 268% stanu wyjściowego. Pozyskanie, w tym samym 10-leciu, wzrastało się od 54 do 136 osobników. W tym okresie dodatkowo odnotowano 22 upadki spowodowane kolizjami drogowymi i kolejowymi.

Ze względów przyrodniczych – bezpośrednia łączność pomiędzy obwodami i praktycznych w wystąpieniu przedstawione są dane również dane dla pozostałych nadleśnictw, których obwody wchodzi w skład rejonu: Konstantynowo i Kościan oraz nadleśnictwa Wolsztyn. Nadleśnictwo Wolsztyn jest jednostką RDLP w Zielonej Górze i od strony zachodniej graniczy z omawianym rejonem hodowlanym.

Charakterystyka populacji daniela w Nadleśnictwie Dąbrowa – OHZ Dąbrowa

Artur Karetko
Nadleśnictwo Dąbrowa, RDLP Toruń

Nadleśnictwo Dąbrowa rozpoznawalne jest z dwóch powodów: od dziesięcioleci prowadzonej mechanizacji prac leśnych oraz największej dziko żyjącej populacji daniela w Polsce. OHZ Dąbrowa znajduje się na południowo wschodniej rubieży Borów Tucholskich. OHZ stanowi jeden duży, bo zajmujący ponad 11 tys. ha, obwód łowiecki. Jest to obwód leśny (lasy stanowią 84% powierzchni). Warunki przyrodnicze opisane strukturą siedlisk można by określić jako średnie/dobre, ponieważ zdecydowanie dominują siedliska borowe z przewagą boru świeżego, znikomy procent stanowią siedliska żyzniejsze i wilgotne. Zdecydowana większość powierzchni leśnej obwodu tworzy jeden zwarty kompleks urozmaicony jednak śródleśnymi łąkami wykaszanymi jeden lub dwa razy w roku. Mała żyzność gleb stanowi znaczące ograniczenie możliwości prowadzenia intensywnej uprawy poletek łowieckich. Pola uprawne skupione są w dwóch obszarach: mniejszy w południowej części obwodu i zdecydowanie większy na dość żyznych glebach w północno-wschodniej części obwodu w okolicach Warlubia. Symbolem OHZ Dąbrowa stał się daniel, którego populacja jest najliczniejszą, dziko żyjącą w Polsce. Jakość pozyskiwanych trofeów systematycznie rośnie, a odbywające się tu bekowiska uchodzą za najintensywniejsze i najatrakcyjniejsze w Polsce. Najistotniejszym problemem ostatniego okresu okazało się właściwe ustalenie rzeczywistej i optymalnej liczebności populacji tak aby pogodzić wymagania prowadzenia gospodarki leśnej i gospodarki łowieckiej. Okazją do weryfikacji poprzednich inwentaryzacji okazały się katastrofalne warunki pogodowe zimy 2009/2010. Natomiast najistotniejszym wyzwaniem jest ciągła poprawa jakości łopat – od 2 lat realizowany jest program wzbogacenia puli genowej lokalnej populacji daniela.

Daniele w krajobrazie rolniczym – na przykładzie populacji z okolic Czempinia (Wielkopolska)

Robert Kamieniarz
Katedra Łowiectwa i Ochrony Lasu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu oraz Stacja Badawcza – OHZ PZŁ w Czempiniu

Wiosną 2010 roku daniele zasiedlały 13% polskich łowisk. Najczęściej występowały w obwodach leśnych (43%), lub o lesistości od 20 do 40% (31%). Pozostałe ostoje (26%), leżały w terenach z dominacją krajobrazu rolniczego. Najczęściej stwierdzano tam jednak niewielką liczebność danieli - do 10 osobników (48% obwodów), lub od 10 do 30 (40% obwodów). Tereny mało lesiste były więc rzadko (12% obwodów) zasiedlane przez większe grupy danieli. Liczna subpopulacja tego gatunku w wielkopolskim obwodzie łowieckim nr 330, zarządzanym przez Stację Badawczą – OHZ PZŁ w Czempiniu, bytująca w rejonie o lesistości około 10%, była więc ciekawym obiektem badawczym.

Na pograniczu wielkopolskich nadleśnictw Kościan i Konstantynowo daniele występują od końca lat 80. XX wieku. W latach 1989-91 pierwsze 24 osobniki tego gatunku zostały bowiem wsiedlone do śródpolnego kompleksu leśnego „Słonin” (powierzchnia 2,9 km², leśnictwo Czempin, Nadleśnictwo Konstantynowo). Daniele te pochodziły z łowisk w okolicy Neusterlitz w Meklemburgii (wschodnie Niemcy). W ten sposób zainicjowano rozwój populacji, która w końcu pierwszej dekady XXI wieku liczyła około 200 osobników, regularnie bytujących w 6 obwodach łowieckich (ca. 200 km² krajobrazu rolniczego). Jedna trzecia tej populacji występowała w miejscu pierwszego wsiedlenia.

Daniele zaaklimatyzowały się w niewielkim kompleksie leśnym o długiej granicy leśno-polnej. W cyklu rocznym intensywnie penetrowały okoliczne pola i łąki, a latem część populacji zasiedlała zadrzewienia śródpolne oraz wielkopowierzchniowe uprawy rolne. Konsekwencją tego była ich dobra kondycja. Masa ciała danieli z okolic Czempinia we wszystkich kategoriach płciowo-wiekowych była wyższa od stwierdzanej u tych zwierząt pozyskanych w Puszczy Zielonka koło Poznania. Podobnie kształtowała się średnia masa poroży byków. Większość samców pozyskanych w wieku łownym nosiła łopaty ocenione jako trofea brązowo- lub srebrnomedalowe. Brak trofeów złotomedalowych mógł być konsekwencją ograniczonej długości łopat, a tym samym tyk, co było uznawane za wadę populacji meklemburskiej, z której sprowadzono daniele w okolice Czempinia.

Jakość osobnicza danieli z OHZ Zielonka

Grzegorz Górecki, Adam Marciniak, Wojciech Pieprzyca.
Katedra Łowiectwa i Ochrony Lasu, Wydział Leśny, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Teren badań obejmuje 13 tys. ha w tym około 8500 ha zwartej kompleksu leśnego. Teren Ośrodka podlega silnej i stałej antropopresji ze strony oddalonego o ok. 30 km na południowy zachód Poznania. W sezonach łowieckich 2008/2009 i 2009/2010 na terenie OHZ Zielonka, obejmującego obwody łowieckie nr 178 i 180, pozyskano 298 danieli – 52 byki, 164 łanie i 82 cielaki.

Wszystkie osobniki poddane zostały pomiarom biometrycznym. W przypadku 176 osobników pobrano również materiał i obliczono wskaźnik tłuszczu okołonerkowego (KFI).

Uzyskane wyniki porównano z wynikami otrzymanymi w takich samych badaniach w latach 1987, 1996 oraz 2008.

Podstawowym wyznacznikiem jakości osobniczej jest masa tuszy. Stwierdzono wzrost masy tuszy oraz pozostałych parametrów biometrycznych byków I i II kl wieku w stosunku do badań wcześniejszych. Niestety w okresie badań nie pozyskano osobników męskich w III kl. wieku. U łań uzyskane wyniki należy uznać za porównywalne z wcześniejszymi.

U osobników sześciolletnich pozyskanych w sezonie 2009/2010 oraz pięcioletnich pozyskanych w sezonie 2008/2009 stwierdzono wyraźny spadek masy tuszy oraz wartości cech biometrycznych.

Wykazano spadek wartości KFI u byków w wyniku bekowiska – 36% i 23% w zależności od obwodu.

Potencjał rozrodczy samic daniela (*Dama dama*)

Krzysztof Olejniczak

Nadleśnictwo Brzeziny, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Łodzi

W marcu 2004 roku z dwóch najlepszych populacji daniela europejskiego (*Dama dama*) w Europie, z Węgier i ze Słowacji sprowadzono 110 osobników. Zwierzęta przywiezione i wypuszczone, były oznakowane na trwałe kolczykami i szczegółowo opisane.

W przeważającej części były to młode osobniki. Badania prowadzone były w centralnej Polsce, na terenie województwa łódzkiego, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Łodzi, w Nadleśnictwie Brzeziny. Zagroda, w której przebywają daniela to 663,06 ha powierzchni, w tym: 579,17 ha powierzchni leśnej i 83,89 ha pow. nieleśna

Celem badań było określenie optymalnego wieku rozrodczego samic. Pod uwagę brane były samice od 2 roku życia. Ewidencjonowano samice prowadzące potomstwo w zależności od wieku, zaznaczając ciążę pojedynczą, bliźniaczą lub jej brak, oraz przyrost zrealizowany w latach 2004 – 2009. Wnioski dotyczące potomstwa prowadzonego przez samice i wielkości przyrostu zrealizowanego pokazują bezpośrednią zależność wielkości miotu do wieku samicy. Zauważono także duży udział w populacji samic prowadzących jedno ciele.

Materiały pochodzą z przygotowywanej pracy doktorskiej

Autor; Krzysztof Olejniczak „Demografia populacji daniela w hodowli zagrodowej”

Deformacje poroży danieli

Tomasz M. Sobalak

Nadleśnictwo Łopuchówko, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Poznaniu

Przyjmuje się, że typowym dla daniela, poza formami młodocianymi, jest poroże łopatacza. Celem prowadzonych przez lata prac hodowlanych jest pozyskiwanie w przyszłości, jak największej liczby osobników w pełni dojrzałych.

Niestety, postępująca urbanizacja, uprzemysłowienie, wzrost ruchu na szlakach komunikacyjnych, niepokój powodowany rozwijającą się turystyką oraz zmiany w rolnictwie i gospodarce leśnej, pomimo że daniel odporny jest na synantropizację, łatwo ulega urbanizacji oraz posiada zadziwiającą zdolność przeżywania poważnych urazów powodują, że coraz częściej odnotowujemy przypadki pozyskiwania byków z wyraźnie zdeformowanym porożem.

Przyczyn można doszukiwać się w stanach chorobowych konkretnego osobnika, w czynnikach genetycznych, hormonalnych czy innych. Zdecydowana większość anomalii jest wynikiem uszkodzeń mechanicznych mózdzieni, poroża wzrastającego w scypule lub w pełni ukształtowanego. Przyczyny zostały podzielone na pośrednie i bezpośrednie. Słabo dotychczas poznane przyczyny pośrednie wymagają prowadzenia dalszych badań, niezwykle trudnych do zrealizowania w warunkach naturalnych. Omówione zostały według aktualnego stanu wiedzy. Wymienione wcześniej uszkodzenia mechaniczne jako przyczyny bezpośrednie mogą powstawać podczas czemchania, na skutek uderzenia porożem o drzewa i krzewy, o siatkę grodzieńową oraz w wyniku walk z rywalem w okresie bekowskiego. Inną przyczyną deformacji poroża mogą być ukąszenia pasożytniczych muchówek poroża w scypule w okresie jego wzrostu.

Na przykładzie dwóch łowisk podpoznańskiej Puszczy Zielonki oraz węgierskiego łowiska Labod przedstawiono przyczyny występowania zniekształceń bezpośrednich, skutki oraz możliwości ich ograniczenia. Całość udokumentowana bogatym materiałem fotograficznym.

Przedstawiając poroża zdeformowane poszukuję odpowiedzi na pytanie czy zniekształcone poroża danieli o masie ponad 4 kg, nie odpowiadające przyjętemu wzorcowi, mogą lub powinny być wyceniane jako medalowe?

Drogowe przejścia dla zwierzyny

Andrzej Czerniak

Katedra Inżynierii Leśnej, Wydział Leśny, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Poszczególne populacje wymagają odpowiednich przestrzeni bytowych i łączących je korytarzy migracyjnych. W celu umożliwienia bezkolizyjnej migracji zwierzyny przez drogi publiczne o dużym natężeniu ruchu konieczne jest budowanie przejść nad lub pod trasami komunikacyjnymi.

O skuteczności przejść dla zwierząt decyduje ich lokalizacja, parametry konstrukcyjne, natężenie hałasu drogowego, szata roślinna, właściwe wykonanie konstrukcji i grodzień naprowadzających oraz poziom antropopresji. Ukierunkowywanie migrującej zwierzyny na przejścia odbywa się głównie poprzez zastosowanie wygrodzień, podniesienie atrakcyjności żerowej terenów przyległych, tworzenie wodopojów oraz nęcisk i preparatów wabiących. Istotnym warunkiem akceptacji przejścia przez migrującą zwierzynę jest w miarę możliwości zachowanie naturalnej roślinności w okolicach przejścia oraz skuteczne wprowadzenie nowej szaty roślinnej. Najczęściej popełniane błędy konstrukcyjne przejść górnych to: niewystarczająca szerokość, nadmierne wyniesienie nad poziom terenu oraz uboga roślinność lub jej brak. Przejścia dolne mają na ogół zbyt małe światło pionowe i poziome.

Referat przedstawia rozwiązania techniczne umożliwiające migrację zwierząt (w tym danieli) przez drogi o dużym natężeniu ruchu.

